

COPIII SUPRADOTAȚI ȘI EDUCAȚIA LOR

**SACALIUC NINA, conferențiar universitar, doctor în pedagogie
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova**

Abstract: This article addresses the issue of gifted children, who must also be helped in those directions for which they do not have special endowment to create „authentic contact points” with those of the same age but without special skills.

Key words: giftedness, gifted children, education of gifted children, high intellectual development.

Conceptele „dotat” și „superior dotat” au prin ele însele un caracter comparativ, presupunând raportarea lor la o medie. Metodologia determinării acestei medii nu este încă validată științific și variază pe noțiuni și subregiuni, în special în privința ponderii parametrilor ontogenetici considerați și a instrumentelor de evaluare.

„Copil supradotat” (engl. gifted children) – copil cu structuri intelectuale și cu aptitudini remarcabile în toate domeniile [2].

Incluzând în conținutul noțiunii „copil supradotat” caracteristica „dezvoltarea intelectuală înaltă” e necesar să ne descurcăm în sensul acestuia. Ce înseamnă înaltă? Vom recurge la nivelul diferitor copii la nivelul aceleiași vârste. Nivelul înalt se apreciază, referindu-ne la norma de vârstă, iar aceasta-i un orientativ (nivelul mediu al vârstei date). Dezvoltarea înaintată, în comparație cu semășii în privința vârstei intelectuale, ritmul ridicat al dezvoltării intelectuale sunt caracteristica de bază a copilului supradotat. Nu întâmplător în majoritatea descrierilor vunderchinzilor întâlnim informații de tipul: a învățat a citi la trei ani, la școală a intrat direct în clasa a 3-a etc.

Coraportul dintre vârsta intelectuală a copilului și cea cronologică ne arată în ce ritm decurge dezvoltarea intelectuală normală (corespunzător vârstei cronologice), înaintată sau rămasă în urmă. Pentru exprimarea lui se folosește așa numitul coeficient intelectual (CI).

Tempoul dezvoltării intelectuale este o caracteristică a individualității omului. Cu timpul, experiența de viață a copilului se îmbogățește și, ca urmare, șporește și nivelul vârstei intelectuale. Astfel, conceptul de supradotare este pus în legătură cu dezvoltarea. El este de natură dinamică, un proces în continuă desfășurare. Se bazează însă pe fundamentul stabil al unui sistem nervos central de calitate superioară, capabil de o percepție ascuțită, observare precisă și un grad înalt de abstractizare. Acest concept recunoaște influența mediului înconjurător asupra dezvoltării inteligenței, ca și asupra altor trăsături de personalitate.

Cercetările de mai mulți ani ale lui N. Leites au permis să se evedențieze mecanismele dezvoltării supradotării. Însuși sensul conceptului „supradotare” este desfășurat ca o totalitate a interacțiunilor posibilităților personalității, dar particularitățile specifice ale supradotării se descoperă în „însușirea diferită a priceperilor, în posibilitatea de a reacționa adecvat în anumite situații [Apud 2].

Se evedențiază doi factori principali, universali ai supradotării: *activismul logic* și *autoreglarea*.

Apariția procesului „supradotare” depinde de nivelul interacțiunii acestor doi factori. N. Leites evedențiază două variante de dezvoltare a supradotării: așa-numitul

„vunderchindul” (descoperirea posibilităților copilului de timpuriu și foarte repede) și „nonvunderchindul” (creșterea lentă a posibilităților, care apar nu în copilărie, ci într-o perioadă avansată). Se constată că de la început copiii supradotați sunt mai activi și mai interesați de lumea înconjurătoare și dorm mai puțin decât este normal, ca și cum nu ar dori să piardă nimic din timpul lor de veghe. Unii copii supradotați pot fi subdezvoltați fizic sau bolnăvicioși, ori lenți în dezvoltarea motorie deși, probabil, că vor reprezenta excepție.

Pedagogii trebuie neapărat să-și orienteze atenția asupra sistematizării cunoștințelor copiilor. Nu trebuie să tindă anume ca copilul să memorizeze mai multe fapte, evenimente, denumiri etc. Desigur, e plăcut să simți mândria pentru copilul tău, când rudele și cunoscuții încep să se mire de el. Dar trebuie să nu uităm și de copil, pentru el dezvoltarea cunoștințelor fragmentare e mai puțin importantă ca tendința sistematizării informației prin metoda stabilirii dependenței de cauză și efect, generalizării. Când micuțul a văzut povestind pe de rost o poveste lungă pe care ieri i-a citit-o mama prima dată, atrageți atenția la faptul ce el a înțeles din poveste, poate lămuri de ce eroii au procedat așa, să-i descrie cu cuvintele sale. Copilul este foarte activ, pune multe întrebări la care pedagogii și părinții trebuie să se străduie să răspundă. Setea de a cunoaște dă naștere unui activism cognitiv. Copilul caută sursa de informație, dă multe întrebări adulților, singur încearcă să lămurească cele neînțelese, sprijinindu-se pe informația primită și pe imaginația sa. Copilul tinde să se împartă cu cunoștințele sale, descoperirile sale oricărui om, el este gata să povestească tot ce a aflat, a însușit, dar, desigur, la nivelul său de înțelegere, el nu repetă ce a auzit, dar povestește așa cum a înțeles el.

Cercetările psihologice au demonstrat că la copiii supradotați superioară este motivația de cunoaștere, care se manifestă sub formă de cercetare, căutare activă și-i o sensibilitate mare către nou, înarmarea cu nou. Multiple sunt întrebările copilului, care pe părinți și educatori îi pun pe gânduri, la încurcătură, îi plictisesc, este deosebit de interesantă mai ales manifestarea bagajului intelectual al copilului. Vor proceda corect adulții care răspund copilului la toate întrebările și chiar atrăgându-i cu informație adăugătoare, deși citirea literaturii speciale necesită timp și putere. Munca nu va fi zadarnică. Este bine când fiul sau fiica se adresează părintelui, înseamnă că în el vede partenerul necesar.

Copilul supradotat are un larg orizont de interese și, desigur, este un schimb rapid al lor. Acum îl interesează ceva, dar peste câteva clipe altceva. Principalul este ca să nu-i impunem copilului interesele noastre, să-i dăm libertate în alegere, în căutare. Este principal ca la timp să-l susținem, să-l ajutăm, dar în ajutorul acesta ca și cum să mergem după copil, dar nu noi să-l „târâm”, impunându-i părerea noastră [1].

Psihologii au studiat concepția amplificării dezvoltării copilului (A.V. Zaporojet) ce propun folosirea pe larg a condițiilor specifice la fiecare perioadă de vârstă. Nu trebuie accelerată dezvoltarea copilului pe calea forțării, a formării deprinderilor complexe ce nu corespund etapelor de dezvoltare respectivă. Nu trebuie prescurtată copilăria. Trebuie create condiții ce îmbogățesc dezvoltarea copilului, ce permit accelerarea dezvoltării lui, apariția maximală a problemelor sale, posibilităților ce sunt accesibile la această etapă de vârstă [Apud 2].

Care particularități ale copilului supradotat trebuie să fie luate în considerație și folosite de către educatori și părinți? Emoționalitate, cordialitate, înțelegerea sufletului

copilului, energia și sensibilitatea copilului, tendința mare de a cunoaște, curiozitatea. Copiii supradotați sunt de obicei foarte sensibili. Ceea ce la alții nu dau naștere la nici o reacție, la acesta poate apărea isteria. Aceasta se referă atât la cuvintele, cât și la acțiunile adulților.

Copiii supradotați foarte repede însușesc ce se poate și ce nu, ce e bine și ce e rău. Dacă îi vom explica copilului cauza neplăcerilor, propunându-i să-și aprecieze comportamentul său, conflictul poate fi exclus. Uneori copilul e capricios, nu ascultă, fiindcă s-a supraexcitat, a obosit, dar să spună despre aceasta nu poate. Observațiile critice, încercarea de a trece la alt joc în această situație nu-s dorite, dar mai mult sunt dăunătoare. Adultul trebuie să-l liniștească, să-i dea răgaz pentru odihnă pentru careva timp și trebuie să analizeze și să găsească cauzele supraexcitării. Poate activitățile pe care le-a ales pentru copil sunt prea obositoare, posibil este încălcat regimul zilei, respectarea căruia este importantă pentru sănătatea normală a copilului.

Specialiștii consideră că copilului supradotat îi este necesar timpul liber, când el va putea să se retragă, să se gândească, să-și imagineze ceva, să fie sigur pe sine. Cu forța creația nu se dezvoltă. Educatorul și părinții nu trebuie să-i impună copilului aspirațiile, interesele sale, ei trebuie să urmeze dezvoltarea proprie a copilului. În caz contrar aceasta poate duce la refuzul total către această activitate. Contactul permanent cu copilul, interes către ocupațiile lui, susținerea, ajutorul sunt foarte necesare în dezvoltarea copilului supradotat.

Copilul supradotat tinde spre redarea creativă și aceasta în comparație cu cei obișnuiți. Ei nu numai reacționează repede la conținutul celor spuse, dar și la forma lor: pentru el este importantă și intonația vorbirii, și mimica feții conlocutorului, și gesturile lui. Anume aceste observații critice pot să-l rănească dureros pe copil. În timpul conversației cu copilul educatorul trebuie să urmărească vorbirea, intonația, mimica sa. Trebuie de stimat părerea copilului, fără a desconsidera faptul că copilul este mic.

Copilului supradotat îi sunt necesare pentru dezvoltare relații egale în comunicare. Educatorul, părinții nu trebuie să se teamă să meargă la compromis, preluând părerea preșcolarului, chiar dacă aceasta ni se pare nu prea reușită. Ca și altor copii îi este necesară dragostea, gingășia și ajutorul celor apropiați. Ei trebuie să creeze mediul care-i va asigura dezvoltarea reușită a copilului. Să stimeze curiozitatea ca valoare foarte importantă, să-i îmbărbăteze interesele, chiar dacă nu le poate înțelege.

Copilul are nevoie de multă atenție și susținere din partea celor apropiați.

Familia nu trebuie să le creeze un mediu artificial de educație acestor copii, în așa fel încât să fie scutiți de greutățile inerente ivite în cadrul colectivului familial și social, de gustul amar al insucceselor care ar putea apare în activitatea lor. Părinții și educatorii trebuie să se ocupe de formarea și dezvoltarea unor relații de prietenie, de respect și ajutor reciproc cu alți copii, relații, care să le ușureze procesul de integrare în colectivele respective. Deci, familia și grădinița au datoria de a crea condiții optime de dezvoltare a acestor copii, preocupându-se de regimul lor de muncă, de dozarea eforturilor pentru a fi evitată apariția oboselii, a surmenajului. Ajutorul familiei nu trebuie să ducă la înlăturarea efortului, ci la crearea condițiilor ca el să se poată autodepăși prin autosolicitarea permanentă prin activitate creatoare care să ducă etapă cu etapă la obținerea unor rezultate din ce în ce mai bune. Un asemenea copil cu sensibilitate crescută are nevoie de securitate afectivă, de încurajare a acțiunilor sale, de stimulare continuă a spiritului său iscoditor, a gândirii sale creatoare. Părinții și

educatorii sunt obligați să răspundă corect și sincer la întrebările acestora, iar atunci când întrebările și preocupările lor îi depășesc, trebuie găsite căile pentru găsirea răspunsurilor corecte. Numai o asemenea atitudine deschisă din partea adulților, îl va ajuta pe copil să ajungă la cunoașterea adevărului științific și să evite căile indirecte, mai complicate și cu productivitate scăzută.

Se procedează greșit atunci când în procesul de educație și instruire al acestor copii se pornește de la etalonul obișnuit dat de copilul de nivel mediu. De altfel, înseși strategiile educative pe care ni le oferă, de cele mai multe ori psihologia și pedagogia au în vedere un asemenea copil.

Educatorii trebuie să înțeleagă că asistența unor asemenea copii îi obligă la o tratare diferențiată, care să ducă la dezvoltarea optimă a fiecăruia. Este necesar să fie consultați oamenii de specialitate care să cerceteze gradul și direcția de dezvoltare și în funcție de acesta să găsească programul educativ adecvat.

În sprijinul părinților trebuie să fie grădinița. De aceea sunt necesare programe destinate pentru munca instructivă cu copiii supradotați. Utilizarea lor cere de la educator o calificare generală și cunoașterea psihologiei copiilor supradotați. Educatorii sunt aceia, care pornind de la cunoașterea temeinică a fiecăruia dintre discipolii lor, trebuie să devină creatori în aplicarea acestor programe. Stimulând pe acei care se situează sub nivelul mediu pentru a le găsi ritmul de dezvoltare, trebuie totodată, să fie atenți cu cei care depășesc acest nivel și să-i solicite încontinuu, pentru a face eforturi crescute, în funcție de posibilitățile lor.

Copilul superior dotat nu trebuie să fie izolat, retras, chiar dacă lucrează singur. El trebuie deprins să-și exprime deschis gândurile fără a avea tendințe dominante. E necesar de a include în instruirea preșcolară astfel de acțiuni ce într-un mod maximal ar contribui la dezvoltarea capacităților lor intelectuale. Investigațiile psihologice au demonstrat că acestea prezintă acțiunile de construire și utilizare a modelelor intuitive, adică a unor așa feluri de reflectare a obiectelor, fenomenelor, evenimentelor, în care sunt evidențiate și prezentate într-o formă generalizată și schematică relațiile de bază ale componentelor săi, indicați cu ajutorul semnelor convenționale.

Modelele intuitive și fără amestecul special al adulților li se oferă copiilor în diverse feluri de activități: desene, aplicații, construcții care mereu modelează realitatea, transmitând numai construirea generală a obiectelor sau situațiilor, componentele cărora se indică prin linii, detaliile materialelor de construire, prin figuri geometrice, modelează realitatea și jocul cu subiect pe roluri, unde copiii convențional înseamnă alți oameni cu ajutorul rolurilor și transmit relațiile dintre ei (mama-fiica, vânzător-cumpărător etc.).

Activitatea educatorului trebuie ferită de uniformitate, de șablon, de monotonie. Ea trebuie să fie mobilă, variată și să conducă la rezolvarea unor situații originale. Este necesar ca în procesul de formare intelectuală să se pună un accent mai mare pe puterea de percepere a obiectelor și fenomenelor și, totodată pe gândirea logică, discutând cu copiii cele mai îndrăznețe idei și posibilități de realizare. Chiar dacă acestea nu pot fi rezolvate din cauza limitelor existente în cunoștințele lor, ele rămânând proiectate pentru mult timp, mobilizând forțe suplimentare în procesul cunoașterii.

Toate aceste forme speciale de educare a copiilor supradotați trebuie folosite astfel, încât să nu-i izoleze de colectiv, să nu facă din ei inadaptați socialmente.

Atitudinea subiectivă a părinților, exagerarea micilor succese și sublinierea stării lui de excepționalitate care-i situează deasupra copiilor de aceeași vârstă, fac să apară manifestări de individualități și egoism care duc la alterarea personalității. Gruparea sau chiar separarea copiilor dotați de semășii lor ridică serioase probleme de ordin emoțional.

Aici ajungem însă la un alt punct crucial al educării copiilor supradotați. Oare orice educator este în același timp și potrivit pentru a se ocupa în mod competent de copiii supradotați? Acești copii au nevoie de educatori care posedă pe lângă cunoștințe de specialitate la nivelul cuvenit, și o pregătire socio-psihipedagogică temeinică pentru sarcina deosebit de prețuitoare pe care o au de îndeplinit.

Acest lucru este inevitabil, căci copiii excepțional înzestrați depășesc cu mult nivelul semășilor lor „obișnuiți” atât în extinderea cunoștințelor cât mai ales, în ritmul foarte alert de asimilare a noi informații, a noi procedee de muncă și astfel pot pune educatorii mereu în situații neprevăzute. Accelerarea solicită adoptarea unui program educativ care să conducă la intensificarea ritmului de promovare dintr-o treaptă inferioară la alta superioară, în timp ce îmbogățirea presupune adoptarea unui program educativ mai complex în comparație cu cel destinat copiilor obișnuiți

Un studiu efectuat de B.E. Myers și E.T. Torrance susține că, lucrând cu copiii deosebit de capabili pentru performanțe superioare, pedagogii trebuie să aplice conștiincios, sistematic și rezonabil următoarele principii:

- să trateze orice întrebare pusă de copii cu respect;
- să trateze ideile imaginative ale copiilor cu respect;
- să arate mereu copiilor că ideile emise de ei sunt valoroase;
- din când în când să dea copiilor „exerciții practice”;
- la apreciere să țină seama de cauzele și de efectele produse de succes sau insucces.

Conducerea lui eficientă presupune mai mult ca oricând o consecință afectivă dintre pedagog și copil.

În același timp, copilul trebuie să fie ajutat și în acele direcții pentru care nu manifestă înzestrare specială, aceasta pentru a se crea „autentice puncte de contact” cu cei de aceeași vârstă, dar fără aptitudini deosebite. Să nu uităm nici o clipă că și acești copii deosebit de înzestrați, ajungând maturi, își vor desfășura activitatea alături de oameni normal înzestrați pe colaborarea cărora se vor baza.

Referințe bibliografice:

1. JIGĂU, Mihai. *Copiii supradotați*. București: Societatea Științifică și Tehnică, 1994.
2. SACALIUC, Nina, COJOCARU, Victoria. *Fundamente pentru o știință a educației copiilor de vârstă preșcolară*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2012. 332 p. ISBN 9975-60-185-5